

13. Голос України. – 01.12.2007. – № 223.
14. Голос України. – 17.12.2008. – № 241.
15. Урядовий кур'єр. – 24.05.2006. – № 95.
16. Селіванов А. Конституційна визначеність і подолання нестабільності проведеної реформи повноважень суб'єктів центральної влади // Право України. – 2007. – № 5. – С. 3.
17. Конституції нових держав Європи та Азії / Упоряд. С. Головатий. – К.: Укр. Правн. Фундація. Вид-во «Право», 1996. – С. 196.
18. Див., напр.: Бабенко К. А. Поняття конституційного регулювання у сучасній науці конституційного права // Держава і право: Збірник наукових праць. – К., 2009. – Вип. 44. – С. 197; Тодика Ю. Конституція як соціальна цінність // Право України. – 2000. – № 12. – С. 11; Годованець В. Ф. Конституційне право України: Навч. посібник. – К., 2005. – С. 5.

Чувакова Г. М., ОНЮА

ДЕФЕКТНІ ЮРИДИЧНІ ФАКТИ ЯК РІЗНОВИД ПРАВОВИХ АНОМАЛІЙ

В работе представлены понятия дефекта и дефектности юридического факта. Юридический факт является дефектным в тех случаях, когда его признаки не соответствуют модели, закрепленной в гипотезе юридической нормы – юридический критерий; дефектом юридического факта следует считать наличие у него таких признаков, которые свидетельствуют о существенном изменении в его содержании – социальный критерий.

In work concepts of defect and deficiency of the juridical fact are presented. The juridical fact is defective when its signs mismatch the model fixed in a hypothesis of juridical norm – legal criterion and social criterion of defect of the juridical fact – presence in it of such features which testify essential change in its maintenance.

В процесі встановлення юридичних фактів нерідко виявляється, що вони мають різного роду недоліки, дефекти. В одних випадках ці дефекти пов'язані зі змістом юридичного факту (наприклад, відсутність необхідного стажу), в інших – із зовнішньою формою його вираження і закріплення (наприклад, дефект у документі, що засвідчує стаж).

Юридичне значення дефекту означає відхилення від закріпленої абстрактної правової моделі, яке передбачено і закріплене нормою права.

В. Даль в словнику дає визначення «дефектний» – «... це вадний, неповний, що відноситься до дефекту», а згідно з Великим енциклопедичним словником «дефектний» – зіпсований, з вадою, який має дефект. Проблема дефектності юридичних фактів не нова. Ще в римському праві існувало чимало думок з приводу дефектів волі і волевиявлень при укладанні угод [1]. Одночасно римське право вимагало найсуворішого дотримання встановленого порядку при здійсненні юридичних дій. Найменший «дефект» міг викликати недійсність угоди [2].

У нашій правовій сфері питання дефектності юридичних фактів виникають, наприклад, при розгляді недійсних угод, аналізі протизаконних адміністративних актів, а також при вирішенні безлічі постійно виникаючих практичних задач. Певна частина правових вчинків громадян, актів державних органів та інших юридичних фактів, що виникають в об'єктивній реальності, містить різного роду дефекти. Однак законодавство і правозастосовча практика далеко не у всіх випадках вважають їх недійсними. Це обумовлюється необхідністю забезпечення стабільного господарського обороту в інтересах держави, що в свою чергу, вимагає диференційованого підходу до дефектів юридичних фактів, а не формального визнання їх недійсними. Так, наприклад, шлюб, укладений до досягнення хоча б одним з подружжя шлюбного віку, не може бути визнаний недійсним з цієї причини у разі вагітності дружини або народження дитини; або, наприклад, якщо одна із сторін повністю або частково виконала угоду, яка вимагає нотаріального посвідчення, а друга сторона ухиляється від нотаріального оформлення угоди, суд вправі на вимогу сторони, яка виконала угоду, визнати угоду дійсною. Суттєве значення питань дефектності юридичних фактів для правотворчої і правозастосовної практики змушує звернутися до теоретичної сторони цієї проблеми.

Перш за все, спробуємо визначити, які ж юридичні факти слід вважати дефектними, і які критерії дефектності. У юридичній науці вироблено два критерії – юридичний і соціальний. Юридичний факт є дефектним у тих випадках, коли його ознаки не відповідають моделі, закріпленої в гіпотезі юридичної норми.

Наприклад, особа, при оформленні громадянства України надає до компетентного органу неправдиві відомості. Отже, дії суб'єкта не відповідають визначеним у нормативному акті правилом поведінки, що являє собою дефект цієї юридично значущої

обставини. Або, наприклад, при укладанні трудового договору сторони включають до нього умову про встановлення робочого часу, що перевищує норму робочого часу, визначену трудовим законодавством, що створює дефект структури моделі загальної норми про недійсність умов договорів про працю, які порушують становище працівників.

Однак необхідно враховувати, що в нормі права закріплена абстрактна (а значить, узагальнена, спрощена) модель фактичної обставини. Будь-який конкретний соціальний факт значно багатший за ознаками в порівнянні зі своєю нормативною моделлю. Отже, необхідно відмежувати «допустиму» своєрідність юридичного факту від суттєвого, юридично значущого порушення. Для цього необхідний соціальний критерій. Т. ч., дефектом юридичного факту слід вважати наявність у ньому таких ознак, які свідчать про суттєву зміну в його зміст. Так, угода, яка порушує публічний порядок дефектна саме в силу свого антисоціального змісту, хоча вона може володіти всіма необхідними формально-юридичними реквізитами.

Дефектність юридичного факту може бути абсолютною і відносною.

Абсолютна – означає, що соціальна обставина взагалі втрачає юридичне значення, не може використовуватися як юридичний факт.

Відносна – це дефектність тільки для даного правовідносини. Вона не виключає юридичної ролі факту в інших правовідносинах. Наприклад, невизнання стажу, що дає право на призначення пенсії на пільгових умовах не виключає використання цього юридичного факту для призначення пенсії в загальному порядку.

Дефектність юридичного факту не можна ототожнювати з протиправністю. Протиправність вчинку, акту – це крайня форма його дефектності. Але остання може бути викликана і такими обставинами, які не розцінюються як правопорушення (відступ від форми акта, пропуск термінів, порушення процедури). Разом з тим не всі протиправні дії (злочину) має сенс розглядати як дефектні, тому що ніщо не може зробити їх правомірними. Як дефектні можуть виступати не тільки дії, а й факти-події, якщо вони не тягнуть за собою правових наслідків, або викликають їх в обмеженому обсязі (наприклад, відсутність необхідного віку). Таким чином, дефектність факту і протиправність – неспівпадаючі юридичні характеристики.

Дефектність юридичного факту не слід змішувати також з його неправильною юридичною оцінкою (кваліфікацією). Якщо перше – недолік самого юридичного факту, то другий – дефект правозастосувального процесу.

Наприклад, визнання діяння, пов'язаного з незаконним отриманням особою, уповноваженою на виконання функцій держави, у зв'язку з виконанням таких функцій матеріальних благ, послуг, пільг. Однак на практиці зустрічаються випадки, коли державний службовець отримує деякі матеріальні блага, послуги чи пільги від третіх осіб за вчинення дій, не пов'язаних з виконанням ним посадових функцій. Такі дії з об'єктивної сторони схожі з корупційними діяннями та органи, що ведуть боротьбу з корупцією ґрунтуючись на зовнішніх ознаках, розглядають ці дії як прояв корупції, хоча склад даного правопорушення, передбачений законодавством, відсутня. У даному випадку має місце неправильна юридична оцінка подій правозастосовчими органами.

Необхідність іншої кваліфікації факту може бути викликана і такою обставиною, як зміна юридичних фактів безпосередньо в процесі вирішення юридичної справи або у зв'язку зі зміною чинного законодавства.

Дефектність юридичного факту має в своїй основі дефектність соціально-юридичної ситуації. Дефектною слід вважати таку ситуацію, в якій відсутні деякі необхідні ознаки або існують інші, не передбачені законодавством.

Ситуаційний підхід у даному випадку дозволяє побачити, що предмет регулювання юридичних норм, інститутів, галузей права складається не з стандартних ситуацій. В середині масиву ситуацій, що становлять предмет правового регулювання, як правило, можна виявити «ядро» – найбільш типовий різновид ситуацій [3]. Саме на їх вирішення орієнтується механізм правового регулювання. До них примикають варіанти, модифікації – ситуації, що мають ті або інші особливості у змісті, склад суб'єктів і в силу цього потребують більш детального регулювання. Нарешті, на самій «кромці» масиву розташовуються дефектні ситуації. Залежно від того, відносять дефектну ситуацію до даного масиву або не відносять, і визначається її правове значення.

Розглянемо як приклад масив ситуацій, пов'язаних з переведенням робітників та службовців. Три групи ситуацій виступають тут в якості основних, вихідних: переведення на іншу роботу в даному

підприємстві, в установі, організації; переведення на інше підприємство в даній місцевості; переведення на роботу в іншу місцевість. До них примикають декілька більш вузьких груп ситуацій (модифікацій): переведення робітника або службовця в іншу місцевість разом з підприємством, установою, організацією; тимчасове переведення робітника або службовця. Дефектними ситуаціями в даному масиві будуть переведення робітника або службовця на іншу роботу без його згоди та переведення кваліфікованого працівника на некваліфіковані роботи. Ці різновиди ситуацій, спеціально врегульовані ст. ст. 32, 33, 34 КЗпП України [4].

Вивчення масиву ситуацій, що є предметом правового регулювання, має не тільки теоретичний інтерес. У процесі нормотворчої діяльності, при кодифікації законодавства правотворчий орган повинен: правильно визначити межі масиву ситуацій, закріпленого за кожною юридичною нормою, нормативним актом, інститутом або галуззю права; виявити типові ситуації і забезпечити їх надійне регулювання; не випустити з поля зору, варіанти (модифікації) ситуацій, що вимагають більш детальної регламентації. З цієї точки зору чітко видно, що дефектні ситуації – не якесь випадкове явище в правовому регулюванні, а один з елементів предмета правового регулювання. Визначення у законодавстві юридичного значення дефектних ситуацій сприяє більшій стабільності правового порядку, більш надійного захисту регульованих правом суспільних відносин. Істотне наукове та практичне значення має класифікація дефектних юридичних фактів. Така класифікація може служити підмогою для оцінки порушень в юридичних фактах, допомагати правильному вирішенню дефектних ситуацій правозастосовчими органами.

Розгляд відхилень від правової моделі юридичних фактів вводить до питань співвідношення понять дефекту і дефектності. При цьому, можна ствердити, що дефект виступає як само відхилення від закріпленої моделі, тобто причина, що породжує саме явище, а дефектність є характеристикою «якості» юридичного факту [5].

Дефектні юридичні факти – це різновид правових аномалій, тобто певних відхилень у правовій сфері. Виникнення дефектного юридичного факту може призвести до дефектності того чи іншого фактичного складу, що ускладнює функціонування права, ускладнює використання правових засобів захисту прав і законних інтересів суб'єктів права [6].

Література:

1. Чувакова Г. М. Проблема дефектности юридических фактов // Актуальні проблеми держави та права: Зб. наук. праць. – Одеса: Астропринт, 1999.
2. Черниловский З. М. Всеобщая история государства и права: учебник / З. М. Черниловский – М.: Юристъ, 2005. – 576 с.
3. Исаков В. Б. Юридические факты в советском праве. – М.: Юрид. лит., 1984. – 135 с.
4. Кодекс законів про працю від 10 грудня 1971 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – Додаток до № 50. – Ст. 375.
5. Чувакова Г. М. Дефект і дефектність фактичного складу: Зб. наук. праць студентів і аспірантів «Актуальні проблеми теорії та історії прав людини, права, держави і політології». – Одеса: Юрид. літ., 2003.
6. Чувакова Г. М. Інтерпретація поняття правової анамалії // Актуальні проблеми філософії права: юридична герменевтика. – Одеса: 2008р.

Авдюгін Р. Г., ОНЮА

ПЛЮРАЛІЗМ ВИЗНАЧЕНЬ ПОНЯТТЯ «ПРАВОВІ ЗАСОБИ»

Правовые методы обеспечивают законное и справедливое удовлетворение интересов субъектов, а также упорядочение общественных отношений путем введения правовых способов разрешения конфликтов вместо незаконных, что отражает уровень развития общества и роль права как универсального регулятора общественных отношений.

The legal measures provide the legal and fair satisfaction of the persons' interests, as well as proper organizing of the social relations through introduction the legal measures with that conflicts are negotiated and solved in stead of illegal ones. It reflects the society's level of development and the law's role as a universe social relations' regulator.

Функціонування правової системи України знаходиться під впливом перетворень, що відбуваються у суспільному житті, оскільки у процесі трансформації знаходиться її основний елемент – право, роль якого у регулюванні суспільних відносин різко зростає, що відображується у змінах цілей правового регулювання, а також зміні засобів їх досягнення, за допомогою яких, власне, і можливо підвищення соціальної цінності та дієвості юридичних інститутів.